

Műhely

A család pedagógiája – avagy a pedagógia családképe

Családpedagógia néven egy új szak van születőben, amely a tanárképzésen belül aspirál kitüntetett helyre.

Úgy tűnik, hogy a pedagógiát mint praxist vagy mint tudományt megújítani szándékozók újabb és újabb szakterületek létrehozásával vélik megoldani a problémát. (Lásd még: drámapedagógia, szociálpedagógia)

Minden mégoly jószándékú igyekezetnek útját állja azonban az a tény, hogy a pedagógia normatív tudomány. Nem szükségképpen az, de nálunk honos megnyilvánulási formáiban mindezidáig az volt, s még jóidéig az lesz. A pedagógiai elmélet ugyanis megszabja, hogy egy bizonyos korosztályba tartozó gyerekek milyenek kell lennie, s hogy milyenek nem szabad lennie. (A pedagógiai praxisban ez nem ennyire egyszerű. A szakmáját magas szinten művelő tanár tudja, hogy munkájának sikere elsősorban attól függ, hogyan képes formálni magát a gyerekekkel való viszonyában.)

Ily módon a családpedagógia (mint ahogy a drámapedagógia, szociálpedagógia is) egy önmagának ellentmondó megnevezés. A társas jelenségek vizsgálata ugyanis, hát még a hozzájuk való segítő szándékú közelítés! – nem túri a normatívákat.

Ellenáll az ilyen megközelítésnek minden társas alakulat, amely öntörvényű, s nem mesterségesen, hatalmi vagy adminisztratív eszközökkel kialakított. Az iskolai osztályokban zajló folyamatok egy részének didaktikus, normatív elemzése talán ezért is kivihető, mert a klasszikus, XIX. századból ránk hagyományozott iskolai osztály mesterségesen, a spontán társas történések ellenében létrehozott és működtetett egység.

A pedagógia, ideologikus jellegénél fogva nem először bocsátkozik bizonytalan kimenetelű vállalkozásba. Példa erre a közelmúlt pedagógiai közösség-elmélete és kiterjedt irodalma. Mindezek alapján megszatott, hogy milyen a jó és milyen a rossz közösség. Közösségnek számítottak a nyilvánvalóan adminisztratív úton létrehozott iskolai osztályok, s illegitimé váltak a valóban közösségként működő informális csoportosulások. A megfelelő változtatásokkal ez a folyamat végbemehet a család, mint az egyik legfontosabb értékkepző csoport vonatkozásában is. A dolog annyival talán még aggályosabb, hogy ez utóbbi folyamat a privátszféra eleddig viszonylag háborítatlan területeit érinti.

Ha valaki ugyanis nem a kívánatos normáknak megfelelő „közösségi ember”, még élhet szuverén, teljes értékű magánéletet. Ha viszont legsajátosabb privát életében minősítik nevelésre, „pedagógiára” szorulónak, minden szuverenitásától megfosztatik. A szakterület megalkotóinak jobbító szándékát természetesen nem vonom kétségbe. A fentiekben kizárólag a várható következményeket érintettem.

Ami a tervezett családpedagógia szak által közvetített ismeretek alkalmazását, a „pedagógiai családgondozást” illeti, az ennek tulajdonított feladatok megtalálhatók a területi családgondozók, területi szociális munkások, fejlesztő pedagógusok, iskolai pszichológusok munkaköri leírásában. Ezeknek a foglalkozásoknak egyik közös ismertető jegye, hogy feltétel nélkül képviselik a gyerek érdekeit, főleg azokban az esetekben, amikor ezt senki más felnőtt személy nem teszi meg. A tervezett családpedagógia szak aktivitásának köre azonban ennél jóval szélesebb. A fent felsorolt szakterületeken dolgozók egyike sem jogosult arra, hogy a

család határozott kérése és beleegyezése nélkül családterápiát végezzen, a családpedagógus azonban megteheti ezt. Hogy meggyőzéssel, rábeszéléssel, vagy valamilyen más módon, az a jelenlegi tervezetből nem derül ki.

A segítő szakmákban dolgozó szakemberek egyike sem rendelkezik olyan széles körű képzettséggel és főleg jogosítványokkal, amelyekkel a szakalapítást célzó tervezet a családpedagógust felruházza. A tervezetben leírt családpedagógus ugyanis omnipotens. Tudni véli, hogy milyen az ideális család, és beavatkozik, ha ettől eltérő esettel van dolga. Függetlenül attól, hogy ezt a család kéri, elfogadja vagy sem. Félreértés ne essék, itt nem az azonnali intézkedést igénylő esetekről van szó, hanem a „normától” eltérő családi életről. (A tervezet ilyen eltérésnek tekinti a családban lezajló válást, a házasság előtti ill. házasságon kívüli nemi életet, a kiegyensúlyozatlan, rendezetlen életmódot stb.)

A „teljes státusban, teljes időben végezhető családpedagógiai munka” a jelenlegi tervek alapján azt eredményezné, hogy az iskola mint intézmény jogosítványt nyerne a családok privát életének szabályozásához. Mindeközben a progresszív iskolai mozgalmak éppen azt szorgalmazzák, hogy az iskola méltányolja a szülők nevelői kompetenciáját, és negligálja az egyirányú függő viszonyt. A családpedagógiával kapcsolatos elképzelésekben rejlő jószándékot ugyanakkor senki nem vonhatja kétségbe.

Láthatóan az az igyekezet munkál a tervezet kidolgozóiban, hogy minél több olyan szakembert kell képezni, akik hatékonyan meg tudják védeni az egyre kiszolgáltatottabbá váló gyerekek érdekeit. S mindezt nem a családok ellenében vagy a családok nélkül képzelik el.

Ez igen vonzó álláspont! Ellenvetéseim nem is ennek a meg gondolásnak szólnak, hanem azt célozzák, hogy a segítő szakma nem képviselhet normatívákat, nem lehet célja semmilyen „megnevelés”. Mind a boldog, mind a boldogtalan családok rendkívüli módon különböznek egymástól, családtipológiát kizárólag a tapasztalatok alapján, nem pedig elvont normákból kiindulva készíthetünk.

Amennyiben az elképzelt „családpedagógus” nem iskolai státusban, nem tanárként, hanem az önkormányzat alkalmazásában látja el a feladatát, képviseli a gyerekek érdekeit, semmilyen esetben nem folytatott családterápiás praxist, úgy munkájára valóban egyre nagyobb szükség van, miként a családgondozókra, iskolai szociális munkásokra is. Abban pedig remélhetően valamennyien egyetértünk, hogy az iskolaszolgáltatás, a szülő pedig megrendelő. Még akkor is, ha megélhetési, életvezetési gondjai vannak, netán munkanélküli, válófélben van, házasságon kívüli kapcsolatot tart fenn. Esetleg deviáns. Ilyenkor segítségre szorul. De ezt föltehetően nem az iskolától várja. Mert az iskola – még ezekben az esetekben is – szolgáltatás, ahol a szülő megrendelőként elsősorban azt várja el, hogy a gyerekével foglalkozzanak. Ha egyéb problémái miatt fordul szakemberhez, valószínűleg inkább a családgondozót választja. Jó esetben szintén megrendelőként.

Békési Ágnes